

Dunaradvány

Dunaradvány
meg Zsitvató,
úgy jó a nád,
hogyha megnő,
arra büszkék
a vén tölgyek,
hogy alattuk
békét kötnek.

Dunaradvány,
Balogpuszta,
nótájuk a
tücsök húzta,
kádár, lovász
becses helye,
a kulacsuk
borral tele.

Hetmény

Hét kis ördög
rohan éppen,
bújócskázna
ma Hetményen.

Hímez a lány
ott, ha vénül,
toledó meg
azsúr készül.

Hét kis ördög,
szeleburdi,
hogyha jönnek,
el kell futni.

Óbégat a
gazda, végem,
kárt tesznek a
veteményben.

Cigánykerék

Kis Vágfüzes,
kis Vágfüzes,
ha jót akarsz,
házad elé
hársfát ültess.

Botlófűzet
inkább, párom,
rajkónk abból,
hogyha felnő,
teknőt vájjon.

„Ebben a lármás korban a kapaszkodó mégiscsak a kultúra
meg a hiteles személyiség”

Udvarhelyi András születésnapjára Kaiser Lászlóval

Mindannyian vándorok vagyunk. Csak vándorlásaink mennyiségében különbözünk egymástól. Volt, aki bejárta a fél világot, mint például Faludy György és hazájukból elüldözött társai, s úgy találtak rájuk a kalandok. És voltak, vannak, akik a legnagyobb kalandot élik meg szűkebb pátriánkban, akik Magyarországon maradnak, és ebben a szűkebb térben, itthon vándorolnak. Ha pedig valamiért nem érzik jól magukat, akkor önmaguk belső útjain vándorolnak, oda menekülnek, ahová nem tud az állam utánuk nyúlni, csak azt engedik be, akit, amit akarnak. Ez a belső útjainkon való vándorlás, önmagunk belső tereinek felfedezése, az önvizsgálat, az időnkénti belső életünk restaurálása, karbantartása sokszor fontosabb, mint a külső. Igaza van az orosz–angol színdarabírónak, Peter Ustinovnak, akit jó okkal idéz Faludy a *Jegyzetek a kor margójára* című kitűnő könyvében, hiszen egész életében tanult, vagyis olvasott. „Arra vagyunk ítélve, hogy szellemünk börtönében töltsük el életünket. Bútorozzuk be tehát, tegyük lakályossá szellemünket, amennyire csak lehet.” Minden valamire való értelmiségi ezt teszi, és így tesz Kaiser László költő, író, kiadóvezető, egykori dramaturg, szinkronlektor is. Életének 66 éve állandó „lakberendezéssel telt”, igyekezett rendet tenni, lakályossá és folyamatosan korszerűsíteni magában és maga körül... Többek között ezért van huszonvalahány kötete, néhány díja és sok barátja. Erről a külső és belső küzdelemről beszélgettünk Kaiser Lászlóval.

– **Thomas Mann a *József és testvérei* című könyvében Jákob és József filozofikus, azaz az élet lényeges dolgairól való elmélkedését Szép beszélgetésnek nevezi. Így tettünk mi egy hangulatos újlipótvárosi sörözőben, az EPA-ban, mert a Szép beszélgetés legjobb, legadekvátabb színhelye, ahol egy kis alkohollal segíthetjük agyunk kerekeinek forgását.**

- No, akkor igyunk okosan – emeli fel söröskorsóját Kaiser László barátom.
- **Vannak búskomor pillanataid, amikor úgy érzed, inni kell?**
- Persze, időnként. De nem biztos, hogy búskomor vagyok, amikor erről verset írok, viszont mint költőnek meg kell írnom a búskomorságot. József Attila nem akart embert ölni, csak Horger Antal úr gondolta, mert nem értette. Más a költészet, és más a valóság. Nem szabad a költőnek feltétlenül hinni, a versnek kell

hinni. Amikor Ady azt írta: „*S lelkem alatt / Egy nagy mocsár: a fürtelem.*” Ez igaz? Nem hiszem, legfeljebb ez is olykor, de meg kellett így írni. Iszonyú bonyolult egy versnek a szövege. Én éppen ezért írom: „*most pengeagy vagy fejed szétbomol.*” Vagy egyben maradsz, vagy szerteszéjjel esel. Előbbiben segíthet a vers – akár írás, akár olvasás.

– **Azon már talán túl vagyunk, hogy a költő vátesz, akire fel kell nézni. De időnként, a zsenik esetében még mindig van ilyen érzésünk. Most, hogy itt ülünk és elnézlek, úgy nézel ki, ne haragudj meg, mint egy ember. Gondolom, te költőnek tartod magad, költő voltod miatt különleges embernek érzed magad?**

– Igen, költő-író vagyok is vagyok meg sok minden más, semmi különlegesség. De nekem nem az a fontos, ki mekkora költő és író, s nem az fontos, hogy az ún. irodalmi ranglétrán hol helyezkedem el, hanem az, ahogy Osvát Ernő írta: van a költő és van az irodalom. Vélhetően irodalmon belül vagyok, de nem szeretem, ha máshoz mérnek. Nekem az a fontos, hogy a saját tehetségemet igyekszem minél jobban kihozni magamból. Tehát a saját lehetőségeimhez mérem magam.

– **Az a költő, akinek valami belső készítése van, hogy versben mondja el örömét, bánatát, véleményét a világról?**

– Így is meghatározhatod, de megírtam ars poeticámat egyik kötetem végén, amiért néhány költő valószínűleg megharagszik rám: szerintem minden ember bizonyos fokig költő. Mert az életben alapvető dolog az érzés, a gondolat és a ritmus. Emberi létünk immanens része a költészet és a költői látás, csak az a kérdés, kiből lesz jó költő, vagyis nivós költői formába képes önteni valóságát. Kiből lesz Ady, Kosztolányi, az a kérdés, mennyire és milyen módon rakja össze a szavakat. Nem az a költészet, ha szavakat, mondatokat egymás alá tördelek. Több kell, hogy a saját valóságomból művészi valóság legyen.

– **Miért írsz verset?**

– Ha valakit valamilyen bánat vagy fájdalom ér, kibeszéli magából. A költő kiírja magából. Kosztolányi azt írta, hogy a költő akkor arat, ha termését elveri a jég. Ez nagymértékben igaz, de nem minden esetben, hiszen egy szerelmes versnél nem jégverés, hanem beteljesülés van. Azt szokták mondani, ha valami fáj, és ezt leírom, tulajdonképpen ezzel kiírom a fájdalmat magamból. Nálam nem egészen ez történik. Nálam, ha leírom, bennem marad jórészt. Nem igazán oldódik a bánat, de ha nem írnám meg, még rosszabb lenne.

– **Azt mondja Ferdinandy György, hogy az írás öngyógyítás.**

– Lehet, de az én esetemben nem maradéktalanul. Ezt úgy fogalmaztam meg, hogy írni nem jó, de nem írni még rosszabb. Az írás, te is tudod, nem élvezkedés, inkább szenvedés. Jön egy kezdő, és azt mondja, ma reggel írtam három verset, de jó volt, s már tudom, nem is érdemes ezzel az alakkal foglalkozni.

– **Rossinitől megkérdezték: Mondja, mester, már régen nem írt operát. Mi**

az oka? Mire a mester azt felelte: El kell mennem a boltba kottapapírt venni, ki kell találnom a zenét, le kell írnom, el kell vinnem valamelyik operába, és vitáznom kell az igazgatóval, a rendezővel, a színészekkel, izgulnom a bemutatót, tetszik-e a közönségnek. Ez olyan fárasztó, inkább főzők.

– Rossininek igaza van, de az az érzésem, ezt egy kiábrándult ember mondta. Én nem tartok ott, remélem, nem is fogok. Az ember mindig a legjobbat akarja kihozni magából, és sajnos, nem biztos, hogy sikerül. Klasszikus anekdota. Sztálin magához hívatta a kor neves filmrendezőit és megkérdezte: Egy évben hány film készül? Mire mondták, 240-260. – És ebből hány a remekmű? – Öt. – Miért nem csak azokat csinálják? Ebből is látszik, hogy tökhülye volt a művészethez.

– **De azért kiadta az utasítást: Írók, írjatok remekműveket!**

– Mint említettem, minden szerző a legjobbat akarja, de nem biztos, hogy sikerül. Ennek ezer összetevője van.

– **Élt Csepelen egy sakkmester, Hajtun József, aki azt mondta, én egy hangyába oltott tücsök vagyok. Azt mesélte: – Én azért írtam sokat, mert azt hittem, a mennyiség minőségigé válik, végül csak megszületik a remekművem. – És megszületett? – kérdeztem gonoszul. – Nem. De jól éreztem magam írás közben, és a honorárium sem jött rosszul... Hogy szüleik egy-egy versed? Van valami recepted?**

– Egy-két vagy több verssor kezd motoszkálni a fejemben. Kiszámíthatatlan, hogy milyen tevékenység közben, a piacon vagy otthon olvasás, netán krumlipucolás közben... Általában az a tapasztalatom, és más is mondja, hogy rögtön le kell írni, hátha lesz belőle valami.

– **Te is úgy vagy, mint Devecseri, hogy mikor Homéroszt fordított, hexameterben kért húst a hentestől?**

– Nem. Ott még nem tartok. Én a verssor megszületése után, nagyon lassan írok „farigcsálom” a verset.

– **Mondjuk, én közepes olvasó vagyok, és azt kérdezem tőled: Költő úr, hogyan kell az ön verseit olvasni? Verskötetet olvasni nem könnyű.**

– Nem is tudom, mit válaszoljak erre. Talán azt tanácsolom, hogy a belső hangra figyeljen, azokkal a versekkel kezdjen el komolyabban foglalkozni, vagyis azokat olvassa el figyelmesen többször, amelyek érzelmileg hatással vannak rá, amelyek megérintik, megütik a lelkét. A hatás a legfontosabb. Utána azt a kérdést tegye fel: miért hat rám ennyire? Milyen személyes emlékem kötődik a vershez? És aztán nézze meg a költői eszközöket.

– **Nemrégiben a kitűnő népművelő, dráma- és verspedagógussal, a 90 éves Debreczeni Tiborral „Szép beszélgettem”. Kérdeztem tőle, olvas-e verseket. Azt válaszolta: olvasok, de sokszor már a harmadik sornál abbahagyom. Te olvasol verseket?**

– Persze. Eleve is, rendszeresen, de mint kiadó is: több tucat költő verskötetét adtam ki, több ezer verset olvastam. Így kialakult bennem egy hatodik érzék, legalábbis remélem, milyen a jó vers... No, ígyunk!

– *Igyunk okosan, ha nem is racionálisan.*

– **Kedves barátom! Itt e jó hangulatú, régi időket idéző Visegrádi utcai sörözőben, az EPA-ban egy szokványtalan módit találtam ki, mégpedig azt, hogy magát a költőt, téged kérlek meg, 66. születésnapod és a *Vándorok, vérebegek, angyalok* című köteted megjelenése ürügyén, te mesélj verseid születéséről, értelmezéséről, habár tudván-tudom, nagy baj, ha a költeményt magyarázni kell, szóljon az önmagáért. Én átháríthatom rád a felelősséget, te pedig nem mondhatod nekem, miként Arany: „gondolta a fene...” – s persze mind e közben szót ejthetünk életről, irodalomról meg a hazáról, a testvérharcról, az ostoba, gyűlölködést szító kultúrharcról. Kedves barátom, tudom, nehéz helyzetbe hoztalak. Ezért elnézést kérek, ha akarod, még a sörödet is fizetem. Miért adtad kötetednek a *Vándorok, vérebegek, angyalok* címet?**

– Mindhárom szó, fogalom szerepelt már előző köteteimben. Mindannyian vándorok vagyunk. Nem? És nemcsak a külvilágban, de bennünk is vannak vérebegek és angyalok, a jó és gonosz bennünk van. Szokták mondani, hogy az emberben van egy káini és egy mózesi természet. Káin a romboló, Mózes az építő, a törvény, a rend embere. Én az észszerű, érzelmeket, szenvedélyeket sem nélkülöző rend híve vagyok.

– **Nos, beszéljessünk verseskötetedről és annak kapcsán életről. Lehet, hogy belemagyarázás, de a címlapon, mintha rácsok közül néznél ki. Te vagy a rácsok között vagy én, aki nézlek? Közhely, az életben vannak külső és belső rácsok, és ezek között igyekszünk jól-rosszul mozogni. A tehetségesebbek ki tudják tölteni a teret, a kevésbé tehetségesek elfogadják a szűk mozgásteret. Van egy belső magunk szabta határ, amit elfogadunk. Ezek a határok hogyan határozták meg sorsodat?**

– Kettősség van bennem. De nagyon merem remélni, hogy nem jellembeli kettősség.

– **Ugye ez a kettősség nem kóros nálad?**

– Nem hinném. Nem hiszek, vagy alig az asztrológiában. De! Én az Ikek házában születtem, s erre állítólag jellemző a kettősség, és egyszerre lelkesednek és aztán elszomorodnak, vidámak és szomorúak. Az Ikekben van hajlam ugyanakkor iszonyatos információéhségre. Gyűjtik az információt, ez szükségletük, és emiatt hajlamuk van a felületességre s kevésbé az elmélyült munkára. Bennem ezek keverednek. Ennek a kettősségnek gyökerei a gyermekkoromban is keresendő. Én régi középosztálybéli családból származom. Édesapám gimnáziumi tanár volt. Ötvenéves volt, amikor én születtem. Tehát kései gyerekek vagyok. És fontos

kérdés, hogy szüleim elváltak, és én nem édesapámmal éltem. Apám régi vágású, egri születésű polgár volt, foglalkozását tekintve középiskolai tanár, volt is közöttünk ellentét. Furcsának hat, de én az édesapámat magáztam. Fel sem merült, hogy tegeződjünk. Ő a saját nővérevel is magázódott. Tehát klasszikus leninista értelemben reakciós családból származtam. Édesanyám otthon dolgozott, illetve később adminisztrációs munkakörben. Nem volt kérdés, természetes volt, hogy 56 forradalom, s tudtuk, hogy Kádár nem jó bácsi. Ugyanakkor nekem mégis meg kellett felelnem a külső elvárásoknak, a Kádár-korszaknak. Kettős tudatú voltam, volt egy otthoni és volt egy kinti.

– **„ügyeskedhet, nem fog a macska / egyszerre, kint s bent egeret” – írta József Attila.**

– 1971-ben érettségiztem. És úgy kellett iskoláimat elvégeznem és pályámat irányítani, hogy nem voltam a Kádár-korszak híve, nem voltam párttag. Viszont nem akadályoztak, olvastam sokat, nem gátoltak a tanulásban. Én a Kádár-korszaknak bizonyos fokig köszönettel tartozom, miközben tudom, hogy bűnben születtem, s láttam, látom súlyos hibáit.

– **Nocsak. Nem divat manapság elismerni a Kádár-rendszer előnyeit. De elsősorban magadnak köszönheted, hogy értelmiségi lettél. Mennyiben korlátozott téged a puha diktatúra?**

– Nem korlátozott. Néha lakatot kellett tennem a számra bizonyos kérdésekben.

– **Thomas Mann egyik kitűnő elbeszélése a *Törvény*. Mózes és a kőtábla elfogadásának, elfogadtatásának története. Mi a véleményed az immár évtizedek óta folyó marakodásról, testvérharcról?**

– *A Magyarok* című versemben írtam.

*Fogyunk, romlunk, mégis megvagyunk,
győztes, vesztes – ez is mi vagyunk,
pusztít, éltet atkunk, áldásunk,
jövőt gyilkol testvérdúlásunk.*

Azt hiszem, ehhez nem kell sok magyarázat. Persze, azért mindig reménykedem:

*Hiszünk vagy nem, Isten megsegít,
talán úgy, hogy éppen nem segít,
talán hitünk így is megmarad,
talán lesz még – nekünk virradat!*

Szomorúan látom, hogy barátságok, kapcsolatok mennek tönkre a pártoskodás miatt. Ennek egyik oka, hogy az egész világ és benne a magyar hon is bizonyos fokig bunkósodik, lumpenizálódik, ahogy mondani szoktam.

– **Azért te is tehetsz valamit ez ellen? Gondolom, ismered Cromwell mondatát: „Bízzál Istenben, és tartsd szárazon a puskaport.” Mit tehetsz azok ellen, akik állandóan a széthúzást erősítik, folyamatosan gyűlölködnek?**

– Nagyon nehéz ezek ellen tenni, mert rombolni könnyebb, mint építeni. Sajnos, az elbunkósodás, eldurvulás világtendencia. Azt hiszem, bizonyos viselkedési evidenciákat be kell tartani.

– **Nálunk már a modortalanság, az udvariatlanság, az ostoba durvaság a kocsmából eljutott a parlamentbe is.**

– Az ember igyekszik tenni ellene valamit. Bizonyos értelemben középre áll. Igyekszem mérsékelt maradni. Amennyire alkatilag képes vagyok erre.

– **De a fanatikus pártos gondolkodásúak gyanúsnak tartják a középre állót. Poppnernél olvastam, hogy a keleti és a nyugati gondolkodás között az a különbség, hogy a nyugati ember a vagy-vagy-ot hangsúlyozza, a keleti pedig az és-t. A nyugati szerint, azt mondom, én vagy Kaiser László. Ami eleve a konfliktust hordozza. A keleti módi szerint viszont azt mondom: én és Kaiser László. Ez toleránsabb magatartást feltételez, ha nem is fogadom el, de nem zárom ki a világból.**

– Én is azt szoktam mondani: nem az a lényeg, ki mondja, kicsoda valaki, ha látok valakiben értéket, akkor igyekszem tolerálni, elismerni. Ez nem megalkuvás, ezért vannak széles skálán – a jobboldaltól a balig – barátaim, ismerőseim, mert elsősorban az értékeiket fogadom el, még akkor is, ha másképpen gondolkodnak a világról. A hazát nemcsak egyféleképpen lehet szeretni. A kiadót is úgy irányítom, ahogy Illyés Gyula megfogalmazta: a „haza a magasban” értékeinek megfelelően. Lehet, hogy politikai butaságot mondasz, de jól s jókat írsz, és ez a lényeg.

– **Gondolod, ha az ember türelmes, toleráns, nyitott, akkor a gyanakvó, pártos ember is megszelídíthető? Persze tudni kell, hogy sokkal több a közös bennünk, mint az elválasztó.**

– Én az emberekben inkább azt keresem, ami összeköt. Benned is, különben nem ülnék itt kvaterkázva. De van egy pont, amikor a türelemnek vége. Mint keresztény, nem szeretem a számító, sunyi megalkuvókat és a gyűlölködőket. Hadd idézzek két sort új kötetemből:

*bárki rombol otthont, hazát,
nem lehet neki irgalom.*

– **Azt írta valahol a kitűnő, humoráról híres Hrabal, hogy nem tudunk korrunk köpönyegéből kibújni.**

– Abszolúte igaz. A Kádár-korszak meghatározta indulásomat. Kétségkívül sokat segített, másrészt tisztában voltam mégis a Kádár-éra természetrajzával. És fel sem merült, hogy párttag legyek, nem fogadtam el az egypártrendszert, és tudtam, hogy a rendszer bűnben fogant. Az külön kérdés, hogy a kádári konszolidáció bizonyos engedményeket tett. Másrészt, elsősorban az otthon hallottak határozták meg gondolkodásomat. Ez az otthon jelentette a szellemi háttérrel, hogy fontosnak tartottam az állandó olvasást, önképzésemet és a továbbtanulást. Ezzel együtt bizonyos szellemi szükséglet, kíváncsiság mindig hajtott. Három diplomát mégiscsak megszereztem. És úgy érzem, hogy megalkuvás nélkül, mert nem emlékszem, hogy életemben protekciót vettem volna igénybe. Magatartásomat az jellemezte, hogy távol tartottam magam a Kádár-korszak ideológiájától és gyakorlatától, de nem voltam ellenálló, nyíltan nem tiltakoztam, hiszen együtt kellett élnem a rendszerrel. Mint a többség, „ahogy lehet” – alapon.

– **Sokan meglepedeznek arról, hogy a Kádár-rendszer hagyott valami, nem is kevés mozgásteret az egyénnek, ha nyíltan nem kérdőjelezte meg a rendszer lényegét, a diktatúrát. Nem volt olyan jó, ahogy a rendszer politikusai hangoztatták, de nem volt olyan rossz, ahogy azt mostanság divat mondani.**

– Én elméletileg sokkal rosszabbnak tartom a Kádár-rendszert, mint ami ebből rám csapódott. Mert én a Kádár-rendszerben csináltam – klasszikus értelemben – bizonyos fokig karriert.

– **Mint, ahogy én is. Tehát te is megtalálhattad azt a helyet, hivatást, ahol jól érezted magad.**

– Pontosítsunk. Annyiban azért korlátozott, hogy elvittek katonának, ami életemnek legfeleslegesebb, megalázó időszaka volt. A felvidéki író, Fábry Zoltán írta, a katonaság lényege az embervadítás. Én pedig már akkor tudtam, hogy az élet lényege az emberszelídítés, az persze nem könnyű... Viszont minden korlátozással együtt, azzal, hogy be kellett fognom a számat, nem beszélhettünk az oroszok ellen, nem volt szabad nyíltan megkérdőjelezni a párt vezető szerepét, 56-ról tilos volt azt mondani, hogy forradalom. Ha betartottuk ezt a ránk kényszerített szabályt, élhettünk. Végül is bizonyos mértékben töretlen volt a pályám. Az, hogy először nem vettek fel az egyetemre, az még érthető is, mert Ratkó-gyerek voltam. Óriási volt a túljelentkezés. És aztán elvégeztem a tanárképző főiskolát Szegeden, aztán az egyetemet is kiegészítő szakon, és könyvtárosként is dolgoztam. És önmagam számára is a legnagyobb meglepetésként, felvettek 1979-ben a nappali tagozatra a Színház- és Filmművészeti Főiskolára. Nehogy félreértsd, a Színművészetre bejutni nagyon nehéz volt.

– **Tudom. Én már az első szűrőn kiestem.**

– Aztán elkerültem a Veszprémi Petőfi Színházba. A fanatikus kommunista megyei első titkár, Papp János birodalmába, aki aztán a számonkéréstől való félel-

mében a rendszerváltoztatás idején öngyilkos lett. A színházban nem volt politikai konfliktusom. Szerencsém volt. Aztán Pestre költöztem, bekerültem a szinkronba, az egykori Pannónia Filmstúdióba, ez pedig a többi kulturális ágazathoz képest inkább a béke szigete volt. Annyiban volt politika, hogy például a német filmekben nem lehetett benne hagyni a Németország szót, hiszen féltek az egyesítéstől. A közeg azonban nem volt átpolitizált.

– **Lehet, hogy okoskodó kérdésnek hat. Tudom, hogy állandóan alakul tudatunk, de mégis van személyiségünknek egy kemény magja, amely viszonylag állandó. Mikorra teszed, hogy az egyéniséged kialakult, hogy már felnőttek érezted magad?**

– Én későn érő vagyok. Harmincéves koromig nappali tagozatra jártam, de dolgoztam a tanulás mellett egy könyvtárban. A húszas éveimben tanultam, éltem, szórakoztam, független voltam. Más a húszas éveinek vége felé már nem tanulásal tölti az idejét, dolgozik, családot alapít, esetleg karriert csinál. A harmincas éveimben pedig elkezdtem írni, de elég keveset, rendszertelenül és mellette magánéletet éltem: házasodtam és váltam. Amikor meghalt édesanyám, örököltem egy lakást, és annak az árából el tudtam vergődni a diploma megszerzéséig.

– **A Sors elvette édesanyádat, de Fortuna asszony segített. Az ember nem tudhatja, hogy egy tragédia később milyen előnyöket adhat.**

– És a negyvenes éveimben jött el a betakarítás. A rendszerváltoztatással együtt, de ez nem a politikai változások miatt történt. Elkezdtem gyakrabban írni, komolyabban foglalkozni a magyar kultúrával, és ne vedd nagyképszerűségnek, mint kiadóvezető és oktató kultúracsináló lettem. Megnősültem újra, és onnan kezdve mondhatom, hogy beértem. Negyvenes éveim elején, 43 éves koromban, 1996-ban jelent meg első kötetem, és mostanra felfutott 24 kötetre. Együtt zajlott a „beérésem” és a körülmények szerencsés alakulása, és a rendszerváltoztatás is hozzásegített anyagi és szellemi függetlenségemhez, hiszen a Kádár-rendszerben nem hiszem, hogy kiadót vezethettem volna. Most már azt és úgy írhattam, írhatok, ahogyan gondolkodtam, gondolkodom. A Kádár-korszakban nagyon keveset publikáltam. Kötettervvel nem is jelentkeztem sehol. Szórványosan verseket publikáltam meg interjúkat, tanulmányokat.

– **Te, úgy látom, élni tudtál a szabadságoddal, hiszen „beérése” egybe esett a rendszerváltoztatással. Rád hogyan hatott?**

– Eufórikusan. A ’80-as évek végén nem tartoztam semmiféle ellenzékhez, de rendszeresen jártam ide tüntetni, oda tüntetni, mint sok értelmiségi. Kimondottnan örültem, és nagyon sokat vártam a rendszerváltoztatástól. Mint oly sokan, akkor én is egyrészt életszínvonal-emelkedést, másrészt életminőség-változást.

– **Nem jutott eszedbe Marx, akinek kapitalizmusbírálatát meglehetősen pontos.**

– De eszembe jutott, hiszen én is tanultam marxizmust. Marx azt írta, hogy a tőke nem szentimentális. Ez igaz. De volt egy óriási eufória, amit nem lehetett kikerülni. Volt egy igazságtétel. Nagy Imre temetésén magam is ott voltam. De én úgy fogalmaztam meg magamnak, és most is állítom, hogy ha felemásan sikeredett is a rendszerváltoztatás, mégis csak valami minőségi változás következett. Mert az egypártrendszer tényleg megszűnt, és létrejött egy olyan-ilyen piacgazdaság. Mindez óriási dolog volt, lényegi változás. Kádár és rendszere is a helyére került. Ki lehetett mondani, hogy bűnben fogant a szocialista rendszer. Volt bennem egy nagy eufória, de érték csaldódások is, amit már éreztem a szinkronban. Mert bár a béke szigete volt, de a ’90-es évek legelejére kiderült, hogy az egykori barátok, kollégák, művészek, szakemberek konfliktusba kerültek egymással, hogy megszerezzék a munkát.

– **Sok volt az eszkimó, kevés a fóka... Folytatódott, erősödött a tülekedés, csak másképpen.**

– És azt is megmondom, nagyon őszintén, másként nem is érdemes, hogy én nagyon bíztam a rendszerváltoztatásban jó pár éven keresztül.

– **Meddig reménykedtél?**

– Nem tudom pontosan megmondani. Talán ’94 után csalódtam. Azt is elárulom neked, ha már politikáról esett szó, én életemben egy pártnak voltam tagja, az MDF-nek. Nagy híve vagyok mindmáig Antall Józsefnek, szellemiségének, magatartásának. Habár nyilván láttam politikájának hibáit is. Én akkor csalódtam, amikor a Csurka-féle szemlélet felerősödött, és nem örültem Horn Gyulának viszatérésének.

– **Térjünk vissza Kaiser Lászlóhoz. 1996-tól jelentek meg könyveid, és ez a versesköteted, amely tekinthető összefoglalásnak, gondolati fejlődésednek. 1975 és 2018 között írt költeményeidet tartalmazza. Egy olyan korszakban kezdted írni, amikor még többen olvastak verset. Mikor kezdted verset írni és miért? Miért pont versben akartad elmondani vélekedéseidet a világról?**

– Értelmiségi családból származom, a könyv és az olvasás természetes része volt mindennapjaimnak. A versszeretet gyermekkorom óta kíséri. Ebben főleg édesanyám volt a „ludas”, aki szintén értelmiségi családból jött. Irodalmilag művelt, olvasott volt, jóllehet „csak” négy polgárit végzett. Ő az „oka” irodalmi érdeklődésemnek. Zárójelben jegyzem meg, hogy édesapám nővére, aki kimenekült Amerikába 56-ban, ő is sok verset írt, amelyek az emigráns lapokban jelentek meg.

– **Szóval a költői pályád...**

– Van olyan emlékem tízéves koromból, hogy verset olvasok, írok. Arra is emlékszem, amikor a VIII. kerületi Széchenyi Gimnáziumba jártam – egyébként Babits Mihály is ott tanított 1918-ig, akkor rúgták ki egy háborúellenes verse miatt –, ott a középiskolában, a falújságon megjelent egy versem meg az iskolai újság-

ban is. És amikor Szegedre kerültem, a tanárképzőbe, ott is írtam verseket. Nem tudom, miért, de írtam. Úgy éreztem, muszáj.

– **Ez valami belső kényszer?**

– Igen. Verseket olvastam, írtam, mindig megvettem az évente megjelenő *Szép versek* antológiát. Volt jó sok olvasott barátom, akikkel irodalomról, versekről beszélgettünk. Akkor még beszédtem volt az irodalom. Nos, a húszas éveimben gyakran írtam verset, aztán úgy alakult, hogy 1979-ben, talán nem véletlen, hogy a Vigiliában jelentek meg verseim Boross László néven – Rónay László hozta le azokat –, néhány évig így publikáltam. Anyám családi nevét vettem fel.

– **A Vigilia nagyon színvonalas lap volt.**

– Aztán visszavettem később a Kaiser nevet. Tehát a '70-es évek végétől országos lapokban is – bár szórványosan – megjelentek verseim. És aztán nem volt megállás, folyamatosan írtam, ha nem is sokat. És most a válogatott verseimre térve, külön ciklusban foglaltam össze *Üdvözet a vándornak* címmel az 1975 és 1996 között írt verseimet. Ennyiben kordokumentum is. Több verset is tehettem volna ebbe a ciklusba, de úgy éreztem, ennyi elég, kifejezi, miként gondolkodtam a világról akkoriban. Aztán 1996-ban kijött első kötetem.

– **A versek mellett írtál novellákat, tanulmányokat, esszéket, recenziókat, operalibrettót, életinterjút. A 24 kötetből csak hét a verseskötet.**

– Közben az irodalom más területein is jártam, irodalmi folyóiratot is szerkesztettem, például a *PoLiSzt* és emellett mint kiadó, több száz könyv körül bábáskodtam. Előszavakat is írtam bőven.

– **Vegyük sorra köteted ciklusait, és meséld el, mit akart mondani a költő. Egy magától értetődő mondatot írsz: Az embernek fia vagyok én – a kötet beköszöntő költeményében. Miért?**

– A kötet mottó-verse, az *Üdvözet a vándornak*, az első ciklusba is bekerülhetett volna, hiszen 1996 előtt született.

*Embernek fia vagyok én
arcomon annyi minden látszik,
eljutottam csapásokon
ama tölcséres hurrikánig.*

*Visszautak poklaiból
szájamat szigorúan zárom,
birtokom immár önmagam,
súgom ezt – és nem kiabálok.*

Vagyis hosszú utat tettem meg, míg talán eljutottam önmagamig, hazatalál-

tam, miközben természetesen szeretnék fiatal maradni. És ehhez még jön a *Fohász* című versem, amelyet szintén ebben az időszakban írtam. Amely pont arra a kettősségre utal, amiről beszélgettünk. Verseimben nagyon sok oximoron van, ambivalencia, kettősség.

– **Csak az olvasók kedvéért, hadd idézzem Alföldy Jenő *Irodalmi fogalomtárából* az *Oximoron* szócikk egy részletét. „Stilisztikai-retorikai gondolatalkzat, mely egymásnak ellentmondó, egymást kizáró, illetve össze nem egyeztethető fogalmakat vagy dolgokat kapcsol össze. Rokona a paradoxon, az antinómia, illetve – műfajilag – a gnóma.” Az oximoronnak gyakori használata feltételezi a világ ironikus szemléletét, a humorérzékenységet, hogy a dolgok magukban viselik önnön ellentétüket, ahogy Goethe fogalmaz: a világ poláris. Az irónia, a humor nem mindenkinek sajátja. Nem véletlen, hogy a hatalomnak nincs humora. Lehet a humorérzékenységet, az ironikus szemléletet örökölni, hogy „ragadt rád”?**

– Talán az otthoni környezetben „ragadt rám”, szüleimnek volt humorérzékük. Nem lehet a világot mindig szomorúnak látni. A bú és az öröm együtt élnek körtünk, bennünk. És a sok olvasás, gondolkodás meg maga az élet is sugallja, hogy a dolgok magukban hordozzák önmaguk ellentétét. Erre lehet példa a ciklus utolsó verse, a *Fohász* is. Beszéljen a vers:

*A tombolás után
csönd nyugalmától
ments meg, Uram!
Hogy magam baját
tovább ne osszam,
segíts meg engem, Uram!
Hogy selejtes sejtjeim békéjét
ne rontásban leljem, Uram!
Hogy fuldokló dühöm
hurokká másnak ne tágítsam,
segíts meg engem, Uram!
A tombolás utáni
csönd nyugalmától
ments meg engem, Uram.*

Csupa ellentétre épül ez a versem is: tombolás és csönd, nyugalom, béke és rontás, düh, bosszú és megbocsátás.

– **Ha már itt tartunk, valóban olyan ez a vers, mint egy ima. Nemrégiben a Lehel téri Szent Margit-templomban melletted ültem, és hallgattam az irodalommal gazdagított misét, és utána a műsorban te is olvastál fel verseket.**

Nem véletlen ez, hitvallásnak is tekinthető, hogy a Vigiliában jelentek meg verseid. Milyen viszonyban vagy Istennel, a hittel, a vallással?

– Én nem vitázom, legfeljebb néha Istennel, mint Ady, „csak” hiszem, hogy jót akar. Nem vagyok templomjáró. Illetve nagyon ritkán.

– **A második ciklus: Összes ajtómat kitérom, 1996 és 2004 között írt verseidet tartalmazza.**

– A ciklus címadó versével indítok, nem véletlen. Nyitott vagyok, megnyitom magam az emberek előtt. De az oximoron itt is megjelenik: hiába tárom ki összes ajtómat, de próbálok vigyázni arra, hogy magamat, integritásomat, függetlenségemet megőrizzem. Ne zabáljanak föl. Ez a torlasz, nevezzük személyiségvédelemnek. Ezt három dolog ütheti át, a gyermekek, az angyalok és a buldózerek. Az előző kettő valóság és metafora (persze nagy valóságom, hogy 1996-ban született Helga lányom), persze a buldózerek is. Ilyenek a gátlástalanok, a törtető, a karriéristák. A világ negatív lenyomatai. Nem szeretem a hangoskodókat, az állandóan gyűlölködőket, a konfliktuskeresőket, az ellenségkeresőket, harcban állókat, akik azt hiszik, az élet csak harc. Nem igaz. Az életben sokkal több a békében töltött idő, mint a háborúval, csak az utóbbinak jobb a propagandája.

– **A következő ciklus: Álom a csönd.** Két kedves, különös hangulatú, doromboló szó. A 2004 és 2009 között született verseket tartalmazza. Eléggé lármás időszakot élünk. Azt is mondhatnám, hogy a hangoskodók korát, akik azt hiszik, csak nekik van igazuk, ha üvöltenek, kiabálnak, gyűlölködnek. Arany János Régi nóta című verse jutott eszembe ciklusod olvasva:

*Mennyi seprő a pezsgésben
S mily kevés bor!... Volt elég,
Kit honszerelme vonzott
Megragadni minden koncot,
Nehogy más elkapja még.*

*Mennyi szájhős, mennyi lárma,
S egyre süllyed a naszád,
Nem elég csak emlegetni,
Tudni is kell jól szeretni:
Tudni bölcsen a hazát.*

*Vagy nekünk már így is, úgy is,
Minden módon veszni kell?
Külső erőszak elsodorjon?
Vagy itt-benn rohadni el?*

– **Mennyire aktuális Arany kérdése ma?**

– Sajnos, nagyon is aktuális, fülsértő és emberséget sértő ez a lárma.

– **A lárma nem csitul Ady óta. Kedvenc költőd, akit most megint kezdtek támadni a tompa lelkűek – ő azt írta A Tisza-parton című versében, ez is aktuális:**

*Gémeskút, malomalja, fokos,
Sivatag, lárma, durva kezek,
Vad csók, bambák, álom-bakók,
A Tisza-parton mit keresek?*

– **Te mit keresel?**

– Ebben a békétlen világban a csöndet, a nyugalmat, a békét, a megértést, a szelídséget, az ilyen jóízű értelmes csevegéseket. Erről írom:

*Elcsöndesültem, Istenem,
vereség ez vagy győzelem,
bűnhődés talán vagy kegyelem?*

*Csőnd rakott fészket mindenen,
hallom a hangját szüntelen,
és nem tudom, mit mond, Istenem.*

Az Álom a csönd című versciklusban a Bűnre kiáltó versemben igyekeztem megfogalmazni ezt. Eleve szeretek röviden írni. Ez egy rövid vers, amiért Quasi-modo-oklevelet kaptam Balatonfüreden a költőversenyen.

*Lám e korban mérge a dalnak is, így marad árván
dalnok is népe is, így marad bátor a gyáva, a félénk,
így marad jóra kevésnek, a gyatra barátja, a gyarló.
Álmom a csönd, az a béke előtti, a bűnre kiáltó.*

Ki kell mondani: a bűnre kiáltó. Ez a vers kicsit a csalódás kifejezése is.

– **Popper Péter úgy tartotta, hogy a fontosabb dolgok az ember életében csöndben születnek, készülődnek. Csönd kell az íráshoz, csönd kell az olvasáshoz, gondolkodáshoz, a szerelemhez, szeretethez. Ezt a csöndet meg tudod teremteni?**

– Igen, de csak ritkán. Nekünk volt egy színiiskolánk. Ott tanított Gera Zoltán. Nem volt akárki, ugyebár, a Nemzet Színésze. A lexikonban fel kellett tüntetni,

mi a hobbija. Hármat írt be: az egyik a fényképezés, a másik nyelvtanulás – nyelvtelhetség volt –, a harmadik a csönd. A csönd valóban nagyon-nagyon fontos. Én ezt csak félig-meddig tudom megteremteni, egyrészt alkatilag is eléggé nyugtalan, mozgékony ember vagyok, másrészt van egy kenyérkereső foglalkozásom, amely megköveteli a mozgást, a kommunikációt, az anticsöndet, hogy így mondjam. Nekem az a megoldás maradt, hogy kissé elvonulva a világtól, inkább reggel, a reggeli csöndben, a napi teendőket félretéve vagy este írok. Nekem mániám, hogy a dolgokat blokkosítom. Tehát nem keverni dolgokat, egyszerre csak egy dologgal foglalkozni. Ezt sokszor nehéz megvalósítani. A lényeg, hogy a munkám, a stúdióvezetés, a könyvkiadás, a szerkesztés kifelé irányuló, diffúz, míg az írás koncentrált tevékenység.

– **Úgy látom, a következő ciklus – a Galambok és véredek – valamelyest erősíti a kötet címét. Ezek a versek 2009 és 2012 között születtek. Ez is lármás korszaka volt a világnak és a magyar történelemnek. Hogyan tükröződik ez a költeményekben?**

– A *Jó ez így*, a ciklus nyitóversében levonom a konzekvenciákat a világra vonatkozóan.

– **Jó ez így?! Vagyis ez a lehető világok legjobbika?**

– Nem így gondoltam. De végül is ki kell békülni, különbékét kell kötni, ahogy Szabó Lőrinc is tette, a világgal. Elfogadom magam. Velem vannak társaim, galambok és véredek. Weöres Sándor is ezt vallja, ha valami rossz van benned, ne túlságosan harcolj ellene, mert az visszaüt.

– **A Tao te Kingben, Az Erény Könyvében az olvasható: „Aki túlságosan megfeszíti íját, az jobban teszi, ha idejében abbahagyja.” Te, ahogy eddig ismerlek, nem vagy az erőlködős fajta.**

– Ezekben a ciklusversekben feltűnnek olyan emberek, akik és műveik hatással voltak rám. Többek között Kazinczy, Ady, Szabó Lőrinc, Nagy Gáspár és Szervác József, akit nagyon nagyra tartottam. Baranyi Ferenc, akivel töretlen a barátság, a szeretet, még ha van, amit másképp látunk, talán példa lehetne a szétrobbanó barátságok idején... Ebben a lármás korban a kapaszkodó mégiscsak a kultúra meg a hiteles személyiség, mert más nemigen marad.

– **Ebben a ciklusban szerepel a Vadmagyarok, tartsunk össze! és a Posztmoderne, tartsunk össze! Gondolom, nem véletlen, hogy ebbe a ciklusba szerkesztetted. Nem vették magukra, nem haragudtak meg érte néhányan? Ezek ironikus versek. Egymást erősítik. Te, gondolom, nem a vadmagyarok, a magyarkodók közé tartozol, és a posztmoderneket is a helyükön kezeled?**

– Én szelíd európai magyar vagyok. De magyarságom természetes, nem mond el len az európaiságnak. A kettő nem ellentéte egymásnak. Számomra Babits, Illyés, Németh László, Ady európai magyar költők, nyitottak a világra, az európai és magyar

értékek megfogalmazói. A vadmagyarokkal az a gondom, hogy túlságosan zárnak, nem nyitnak a másik oldal felé, Németh László találó szavaival: vigyázni kell a hazai kátyúban cuppogással... Ami pedig a posztmodernet illeti, ott is nagy a zártság, néha a hókuszpókusz, de ott is a minőség a lényeg, mint ahogy minden irodalmi irányzatban, hogy jó vagy sem. Nekem az irodalmi életben elég széles skálán vannak barátaim, a gyarlóságot megértem, a teljesítmény érdekel. Nem szeretem a nagy dumásokat.

– **A következő talányos című ciklus címe: *Elfáradt összes angyalunk. Ezek a versek 2012 és 2016 között születtek. Írtam róluk. Pesszimistának éreztem. Ma már talán árnyaltabban fogalmaznék. Elfáradtál, elfáradtak angyalaid?***

– Elfáradtam, de mégsem. Felmerül a filozófiai kérdés, az őrangyal elfáradhat-e, hiszen az őrangyal nem fáradhat el. Ha elfárad, valami nem stimmel. Van ebben valami rezignáció, de másrészt visszatértem a kultúrához. Ady és Márai gyakran szerepelnek ebben a ciklusban. Márai azt vallotta, végső haza, az anyanyelv és a kultúra. Továbbviszem a gondolatot a *Végleg* című versben, hadd idézzem magam.

*Forrásvíz és titkok titka,
ami volt az nem jön vissza.*

*Mégis itt van bennem:
múltak élnek szép bilincsből.*

*Béklyós szavak, láncos képek,
velük lettem szabad végleg.*

– A szabad embernek mindig van dolga a világban. A béklyós szavak az én szavaim. Meg is kötnek, de fel is szabadítanak. Láncos képek, amelyek bennem vannak, általuk lettem az, aki vagyok. A kötöttségek, a béklyók és a láncok vállalásával lehetek igazán szabad.

– **Végül, ennek a kötetnek az utolsó ciklusa: *A homogén vándor – Új versek 2016–2018. Miért homogén a vándor?***

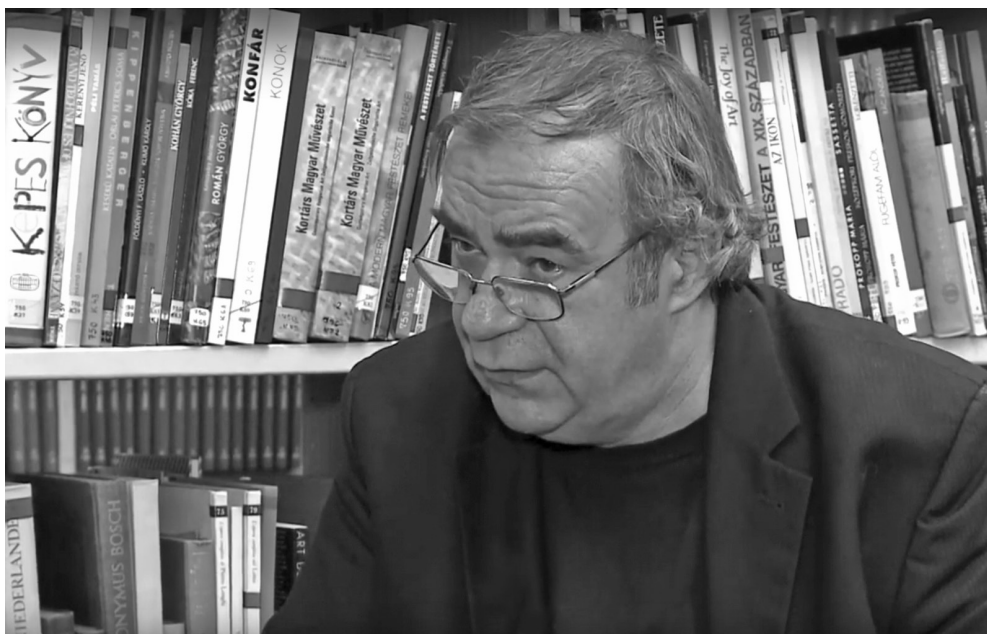
– Ebbe a ciklusba kevesebb verset tettem. Betettem egyet, amiért Kassák Lajos-díjat kaptam, jelíges versenyen. A másiknak beszédes címe: *Kilépni vagy bent maradni?* Ez nagyon sok mindenre érvényes, akár az életre, a közösségre... És a kötet utolsó verse: Születésnap.

*Most vagy föl vagy elhagyod magad,
most pincemély vagy valami koccanat,
most remélsz vagy leszel búskomor,
most pengeagy vagy fejed szétbomol,*

*most egyben vagy lehet szerteséjjel,
éjjelben a nappal, nappallal az éjjel,
lehet minden és lehet a nagy semmi,
ellökni szokat vagy kezét kézbe venni.*

Lehet Istennel és Isten nélkül lenni.

Választhatsz, vagy elhagyod magad, vagy teszed a dolgodat. Vagy felmész a mennybe, vagy lépegetés, netán zuhanás lefelé. A depressziótól a reménykedésig. Választhatsz a pince mélye vagy szolid koccanat között. A magyar értelmiség előtt, régi vicc és felemás igazság, két út van: az egyik az alkoholizmus, a másik járhatatlan. De reménykedem, van harmadik út is: egy kis, mérsékelt feszültség-oldó borozgatás, sörözgetés, csevegés. És munka és tartás... És kapcsolatok ápolása, akivel érdemes... Mindenből további munka is lehet, hadd dicsekedjem, hogy régi barátom, a rendező Tényi István *A fekete emberek* című novellámból filmet készített mostanában. Vagy Dinnyés József daltulajdonos barátom 24 versemet zenésítette meg nemrégiben, CD is készült *Szólt egy hang* címmel. És az élet? Az is kell! Nagyon és mégis arányosan. Azt tanácsolom most is, amit az *Intelem hazánk fiaihoz* kétsorosomban: „*Okosan igyál, / ha nem is racionálisan.*”

Aknay Tibor Egy cserép ciklámen

Egy cserép ciklámen.
Első bálós lányok.
Sötétlő szirmukat
félve nyitják, és
ahogy átdereng
rajtuk a reggeli fény,
szinte látni,
bőrük alatt
hogyan reszket
új és új haladéékért
a törékeny élet.

Ördögszekér

Folyton forgó pormotolla,
elszabadult sátánlova,
gazdátlanul maradt hintó,
félfa nélkül lengő ajtó,
pusztai szél árva lánya,
kit hálának tüske ágyba,
nap felkapja, ölbe veszi,
hét határig kíséreteti.
Valahogyan majd hazaér,
fut veled az ördögszekér.

Csillag vagyunk

Anyám keze csillagbölcső,
csontos ujja aranyvessző,
összefonja, abban ringat,
míg elalszom, eldúdoglat.

Anyám haja aransátor,
bújnék alá, nem egy,- százszor.
árnyékában úgy pihennék,
mintha én is szála volnék.

Anyám szeme, mint jó pásztor,
földre terelt égi nyájból,
édes tejével itatott,
maga húsán jóllakatott.

Anyám szava erős váram,
úgy őriz meg hét halálon,
mintha most is bennem szólna,
és csak reám volna gondja.

Anyám arca úgy ragyog rám,
mint a legszebbik szivárvány,
vihár után, alkony-csendben,
csillag vagyunk, s fénye ketten.